

סיכום השתלמות רכזי מקצועות

מפגש שני, 30.9.14: שעורי בית – מה? למה? כמה?

חשיבה משותפת על נושא שעורי הבית.

השתתפו:

אור פז (אזרחות), נגה בן יעקב (אמנות), שושי אהרונסון (ערבית), עדי אדלשטיין (מתמטיקה חט"ע), רון אופיר (מתמטיקה חט"ב), עטרה אל האיק (מרכז לימודי), יניב בן עוזי (היסטוריה), נתן זקס (גיאוגרפיה), חלי כהן (כימיה), גלי לוי (ספרות חט"ב), אדווה שייק (ספרות חט"ע), ענבל מעודד (מדעי החברה), שחף סגל (תיאטרון), לורי ספיר (אנגלית), אורית שלו (מדעים חט"ע ומדעי הרפואה), יורי פראשצ'צ'קי (מדעי המחשב), יעל קרונפלד (לשון חט"ע), שיר מאירוביץ' (לשון חט"ב) רני בן נחום (חנ"ג).

כיבוד:

תודה לאורית שלו, לרני ולנגה על הכיבוד העשיר והבריא!

מנחים:

דודו גורן – מנהל

אורית סוקר – מנהלת פדגוגית

נשלחו מראש:

סרטון "מי צריך שעורי בית" של אנקורי.

טקסט "מי צריך שעורי בית" של יריב אליעזר (מצורף)

"שעורי הבית שאני נותן"

הרכזים התבקשו לשחזר את שיעורי הבית האחרונים שנתנו לתלמידיהם. חולק דף (נספח א') ובו

הגדרה של מטרות של שיעורי בית. הרכזים התבקשו לענות על השאלות הבאות:

א. מה הייתה המטרה העיקרית שלשמה נתתם את שיעורי הבית? אם המטרה אינה מופיעה

ברשימה, תוכלו להוסיף מטרה.

ב. כמה זמן התכוונתם שהתלמידים ישקיעו בעבודה?

ג. האם התכוונתם שיעשו את השיעורים לבד, או בעזרת הורה, תלמיד אחר, או מישהו אחר?

בשלב שני, הרכזים ענו על השאלות הבאות:

א. כיצד וידאתם שהתלמידים הכינו את שעורי הבית?

ב. כיצד וידאתם שהמטרה העיקרית שלשמה נתתם את שיעורי הבית אכן הושגה?

ג. כיצד וידאתם שהזמן שהתלמידים השקיעו בעבודה תאם את כוונותיכם?

ד. כיצד וידאתם שהתלמידים הכינו שיעורים בעצמם, ולא העתיקו?

ה. כיצד מישבתם את עבודת התלמידים?

- בדיון שהתפתח לאחר מכן עלו נקודות ושאלות רבות. התגלה כי רוב המורים מאמינים שיש מקום לשעורי בית, אולם קיימת שונות גדולה מאד בתפיסת הכמות, התכיפות, סוג השיעורים ואופן בדיקתם. הבנו שהשונות תלויה, בין השאר, בגורמים הבאים:
- תחום הידע: בתחומי השפה – מתמטיקה, לשון, אנגלית, ערבית – יש צורך בתרגול שוטף, מה שאין כן בתחומי ידע אחרים.
 - הרמה האקדמית של התלמידים: בהקבצות "חזקות", בכיתות חזקות במיוחד או במגמות יוקרתיות, בהן התלמידים חדורי מוטיבציה יותר וגם מוכנים להשקיע יותר, אפשר ורצוי לתת יותר שיעורי בית מאתגרים. בהקבצות או בכיתות בהן התלמידים מתקשים בעבודה עצמאית כדאי להימנע ממשימות בית שיתסכלו את התלמידים ואת הוריהם.
 - אופי המורה ותפיסתו החינוכית: חלק מהמורים בודקים את שעורי הבית כדי לוודא את הכנתם. מורים אחרים רואים את השיעורים כאחריות התלמידים, ובודקים התקדמות בעזרת מבחנים ובחנים.

"שעורי בית משמעותיים"

- הרכזים התבקשו לשחזר חוויה של שיעורי בית משמעותיים שניתנו להם כאשר היו תלמידים. התקיימו דיונים בשלוש על אותן חוויות, והרכזים זיהו רעיונות או עקרונות לשיעורי בית משמעותיים:
- שעורי בית שיש בהם דרישה לחשיבה יצירתית
 - שעורי בית שהושקעה חשיבה בקביעתם
 - בדיקה ומשוב של שעורי הבית על-ידי המורה
 - שעורי בית אשר מאפשרים לתלמידים חוויה של הצלחה, התקדמות והישג
 - שעורי בית בהם יש תרגול של הנלמד בכיתה
 - שעורי בית שיש בהם מרכיב מרכזי של גילוי ועבודה עצמאית
 - שעורים שיש בהם מרכיב אישי ורלוונטי לחיי התלמידים ולעולמם (דוגמה: צילום אובייקט מסביבת התלמיד וכתיבה עליו)
 - דרוש ליווי אישי של תלמידים וסיוע בשעורי הבית מצד המורה (זמינות)
 - שעורי בית של שינון (למשל: טקסטים קלאסיים, טריוויה חשובה) - מאפשרים לתלמידים להפוך מידע חשוב לחלק מהרפרטואר המנטאלי שלהם
 - לעבוד בשיטת הג'יגסו: תלמידים לומדים חלק מנושא וחולקים את הידע שלהם עם שאר חברי הקבוצה.

סיכום

חולק דף (נספח ב') המציע כללים לשיעורי בית משמעותיים, וכן מצביע על היתרונות ועל החסרונות בשיטה זאת. המודעות לנקודות אלה תסייע למורים לקבוע שעורי בית נכונים עבור תלמידיהם.

המטרה שהצבנו בפנינו לקראת פורום זה הייתה צנועה. רצינו שכל אחד מאתנו, כמורה וכן כרכז המדריך מורים, ישאל את עצמו כמה שאלות מהותיות לפני שהוא נותן שעורי בית לתלמידים:

- מהי המטרה של שעורי הבית?
- מהי הדרך המתאימה ביותר להגיע לאותה מטרה?
- איך אוודא שהמטרה אכן הושגה?
- איך אמשב את שעורי הבית?
- והכי חשוב: איך אהפוך את שעורי הבית לחוויית למידה משמעותית עבור התלמידים?

הרכזים התבקשו להעלות שאלות אלה לדיון בצוותי המקצוע.

נספח א': שיעורי בית: מטרות עיקריות

(מתוך ויקיפדיה)

השימוש בשיעורי בית כחלק מהתהליך החינוכי יכול להעשות לצורך מטרות שונות, כאשר יכולה להיות יותר ממטרה אחת בכל מקרה. (מתוך ויקיפדיה, עפ"י חוזר מנכ"ל (2006)

• מטרות לימודיות:

- תרגול ופיתוח מיומנויות^[1]. האימון אשר מתאפשר דרך הכנת שיעורי בית, מהווה בסיס להעמקת הידע ושליטה במיומנויות למידה^[3].
- הרחבה ויישום של מושגים אשר נלמדו בכיתה^[1].
- הכנה לקראת שיעור עתידי^[1].
- הרחבת הסביבה הלימודית ודרכי הלמידה מעבר לגבולות הכיתה וחשיפת התלמידים למקורות מידע מגוונים^[1].

• מטרות חינוכיות:

- פיתוח אחריות אישית של התלמיד ללמידה^[1].
- פיתוח של לומד עצמאי^[1]. מיומנויות של למידה עצמאית, קבלת החלטות ופתרון בעיות, ילוו את התלמיד בהמשך דרכו בלימודים^[3].
- אמצעי ענישה לתלמידים^[1], כחלק מהשאיפה להקפיד על משמעת במסגרת החינוכית.

• מטרות ארגוניות:

- מילוי הנחיות מנהליות^[1].

• מטרות קהילתיות:

- העברת מידע להורים על תוכנית הלימוד של ילדיהם^[1].

נספח ב': תנאים נדרשים ליעילות שיעורי הבית ולהשגת המטרות

(מקור: אחת ממכללות המורים)

- **הסבר:** יעילותם של שיעורי הבית תלויה בהתאמת רמת הקושי של המטלות ליכולת התלמידים, ומתן הסברים מתאימים שיאפשרו את הכנת המטלות כהלכה.
 - **התייחסות ומתן משוב:** התועלת המצופה משיעורי הבית תלויה במידה רבה באיזו מידה נבדקו שיעורי הבית על ידי המורה, באיזו מידה ניתן עליהם משוב ובאיזו מידה נעשה בהם שימוש לתהליכי הלמידה. במידה שלא ננקטו הפעולות הללו ניתן לצפות שתלמידים יפתחו יחס של זלזול כלפי הכנת השיעורים, וכן גישה של חוסר הקפדה באשר לביצוע נאות.
 - **אתגר:** שיעורי בית שגורתיים, שאין בהם עניין ואתגר לתלמידים, פוגעים במוטיבציה של התלמידים לביצועם ברמה נאותה ובאחריות.
- ניתן לקבוע שאם לא מקפידים על תנאים אלה יש מקום לפקפק בתועלתם של שיעורי הבית, ההופכים להיות פעילות טקסית ולא משמעותית.

טיעונים התומכים בשיטת שיעורי בית

1. שיעורי הבית מעמידים את התלמיד בפני הצורך לפעול באורח עצמאי
2. המאמץ הנדרש גורם במרוצת השנים לשיפור הן בתחומים הקוגניטיביים והן בתחום האישיות (האחריות, השקידה, פיתוח הרגלי למידה)
3. הרגלי עבודה חיוביים נקבעים בגיל צעיר, ומתן שיעורי בית מסייע להיווצרותם.
4. חזרה וחזקת הנלמד.

החסרונות העיקריים בשיטת מתן שיעורי בית

1. **חבלה ביחסי הילד עם הוריו**
הורים רבים רואים את תפקידם המרכזי בהקשר להקניית חינוך והשכלה, בפקוח על הכנת שיעורי הבית. פיקוח זה כולל לעיתים קרובות שימוש ביחסי כפייה ועונשים.
חלק ניכר מהקונפליקטים הקיימים במשפחה בין הורים לילדיהם ובין הילדים לבין עצמם קשורים להכנת שיעורי בית.
הורים מטילים על ילדיהם הבוגרים לסייע לאחים הצעירים בהכנת שיעורי בית, משימה זו מהווה כר נרחב לקונפליקטים ולסכסוכים בין ילדים במשפחה. כלומר המערכת הבית ספרית מעבירה אל המערכת המשפחתית בעיות שלא תמיד יש בכוחה של זו האחרונה להתמודד איתן.

2. עזרה לא מתאימה של ההורה

הורים רבים אינם בקיאים בחומר הלימוד ובשיטות ההוראה החדישות והסיוע שהם מגישים לילדים אינו תואם את הנדרש. חוסר הבקיות עלול מצד אחד לפגוע באוטוריטה של ההורה, ומצד שני להביא למתיחת ביקורת על המורה ושיטותיו. עזרה קבועה של ההורה עלולה לפתח תלות של הילד בעזרה זו והדבר פוגע בחינוך לעבודה ובחשיבה עצמית גם מעבר לנושא שיעורי הבית.

3. רכישת הרגלים שליליים

ילדים שאינם עומדים בעומס הדרישות של שיעורי הבית, מאמצים לעצמם שיטות של התחמקות, שקר, העתקה, או הכנה חלקית ורשלנית, רק כדי לצאת ידי חובה.

4. פגיעה אמוציונלית

המתח והחרדה המלווים ילדים רבים בבית הספר סביב הכנת שיעורי הבית כרוך לעיתים בסימפטומים פסיכוסומטיים כגון כאבי בטן, הקאות, בחילות, כאבי ראש. הילד מודאג לעיתים קרובות בגלל פעולות המורה לאיתור משתמטים מהכנת שיעורי בית, או מעצם הידיעה על ההתמודדות הצפויה בבית עם ההורים בנושא זה. על רקע זה ילדים רבים מפתחים שנאה לבית הספר.

5. חוסר יעילות

הכנת שיעורי בית במצב של עייפות לאחר יום לימודים מלא איננה יעילה, איננה מאפשרת ריכוז ועל כן גוזלת לעיתים זמן רב מאוד. ילדים רבים מכינים את שיעורי הבית באורח מכני, אינם לומדים מכך דבר, אלא משתעבדים. לגבי ילדים בעלי יכולת שיעורי הבית לעיתים מיותרים ומשעממים.

6. הגברת הפער הלימודי בכיתה

אחת המטרות המוצהרות של שיעורי הבית היא הכנה ללימודים שיבואו, אולם כאשר חלק מהילדים יכולים לקבל סיוע מהורים ומאחים, או במסגרת שיעורים פרטיים, בעוד שתלמידים ממעמד סוציאקונומי נמוך אינם יכולים לקבל סיוע זה. לפיכך הנפגעים העיקריים הם התלמידים החלשים. שיעורי הבית הופכים בתנאים אלה למכשיר להגדלת הפער הלימודי בין שכבות חברתיות שונות.

7. קשיים חברתיים

הצורך להכין שיעורי בית מספר שעות כל יום, מצמצם את הזמן הפנוי לפעילות חברתית ולעיסוק בתחביבים אישיים.

8. העדר תנאים ואמצעים

תנאים סביבתיים לא מתאימים, חוסר בחומרי עזר, בעזרה ובהדרכה מהווים גם הם קושי בהכנת שיעורים. כהלכה אצל תלמידים רבים (בעיקר תלמידים הבאים משכבות מצוקה ומסביבה שאינה מטפחת מבחינה לימודית).